

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Excursió retrospectiva a la vella Barcelona

(Continuació)

ES VOLTES DAMUNT LES VIES PÚBLIQUES. — Explicava En Gayetà Cornet y Más : «Los carrers de la part antiga, eran, en 1830, en general, estrets y molts tenian voltes en l'un o en los dos caps y fins n'hi havia que en tenian a mitx carrer. En les demarcacions parroquials de Santa Maria del Mar y Sant Just, n'hi havia tantes, que, en 1842, qualsevol hauria pogut traslladarse, passant per los terrats sense necessitat de baxar may al carrer, desde l'ultima casa del carrer de la Argentería, davant de la font de Santa Maria, fins a casa Falcó, en los quatre cantons del Call y de la Boqueria; puix en aquella época, se conservavan encara los archs de la fortificació romana en los carrers de la Volta del Ysern, Baxada de Viladecols, Regomir, Baxada dels Lleons (avuy carrer d'Ataulf), Ecce-Homo, y Baxada de Sant Miquel.»*

La vritat es que, fora de la muralla romana, no s'hauria pogut fer aquest camí per dalt dels terrats, puix, contrariament a lo que succehia en les travesies de la Argentería, Boria y Tapinería, hont les voltes hi eran a desdir, passava en la Barcino romana, hont sols hi havia una volta, obrada en lo segle XIV, ço es, la que comunicava la rectoria de Sant Jaume ab la esglesia del propi nom, en lo carrer de la Ciutat.

Les voltes o archs constituexen una de les característiques dels

* *Barcelona vella*, p. 197 (Barcelona, 1906).

carrers urbanisats del segle XII al XIV. Cessen quasi totalment al acabar lo darrer.

Durant lo segle XIII se'n construexen a desdir. La formació de la Via Layetana, ne derrocá, en 1909, entre altres, una de gòtica molt interessant, que comunicava los carrers de Jupí y d'En Malla. Segurament devallava de dita época, puix la majoria de les voltes, eran refetes al reconstruirse les cases hont radicaven. També ne han desaparegut tres de molt curioses, immediates una a altra, en un carreró que anava de la Tapineria al d'En Graciá Amat y que, per exa circumstancia se li digué *carrer de les Tres Voltes*. Regnant Jaume I son oberts alguns carrers nous al travers de la inservible muralla y en tots ells invariablement se nota lo propòsit de conservar la propia muralla per via d'una volta que permetia edificarhi al damunt.

Un exemple hi ha en 1253, al obrir lo carrer de la baxada del Ecce-Homo lo Comanador del Temple Fra Pons d'Uluja. Tant aquest carrer, com l'altre baxada de Sant Miquel, se feren atravesant ab arch la muralla romana. La concessió reyal otorgada en 1257, al juheu Astruch Bonsenyor («quod possis aperire et facere aperiri murum ciuitatis Barchinone») parla de que ningú mes que ell puga ferhi archs o voltes en lo mur que se li otorgava. Document que'ns assenyala trovarnos al plé de la costum d'edificarne.

Pochs carrers al segle XIV se construexen ab voltes. No assegurarem que aquestes fossen abolertes del tot. L'exemple de la sua existencia continuarà essent pernicios y se concediren, en segles posteriors, algunes autorisacions de ferne (molt poques y en llocs secundaris de la Ciutat) arrivant fins als temps de la Etat Moderna, al esser práctica perseguirles per anar a llur abolicció. Les darreres s'edificaren: en 1765, per los frares Mercedaris comunicant lo seu convent ab la esglesia, en substitució d'altres dos y en 1805, en una casa de la baxada de Sant Miquel substituhint a altre antigua volta derrocada.

En 1823, se tiraren a terra les voltes de la Mercé, Catedral (que comunicava ab l'antich palau reyal), Presó (antich portal Major o del Mercadal), Plaça Nova, casa rectoral de Sant Jaume, palau del Capitá General y alguna altre en convents incautats per lo govern, durant la época constitucionalista. Algunes d'elles, sigueren refetes al tornar a regir la Nació los absolutistes, com v. g. les de la Presó y Mercé.

LOS MERCATS DELS SEGLES XIV y XV. — Lo gran mercat barceloní del deucents conegut per *Mercadal*, estava davant lo portal *Major* de la Ciutat, hont hi havia lo castell Vell Vescomtal y hi convergían, la carretera romana del Vallés y los carrers de la Mar y de la Baseya

TÍPICH ARCH DEL SEGLE XIII AL XIV

p. 282

que comunicava lo carrer de Jupí ab lo d'En Malla, derrocat en 1909

Fotografia de Narcís Cuyàs

CARRER DE LES «TRES VOLTES»

p. 282

un dels més típics de la vella Barcelona, entre los carrers de la Tapineria
y d'En Gracià Amat, desaparegut al ferse la via Layetana

Fotografia de Narcís Cuyàs

(lloch de *bases*). Quan los arrabals o viles noves han axamplat extraordinàriament Barcelona, y doblat lo nombre dels habitants, los mercats se reorganisan y los diferents queviures se van distribuint en llocs especials. En lo segle XIV já es un fet aquesta distribució.

Del 1354 al 1358, se transforma y millora l'arrabal dit dels *Archs vells*, junt a les torres del Ardiaca y al palau del Bisbe. Per lo Consell de Cent hi son derrocades unes cases del Capítol Catedral, 4 alberchs de particulars y 5 obradors y aplanada una part del hort del bisbe, convertintho tot en plaça, que, lo poble ne dirá, y diu encara, *Nova*. Immediatament s'hi vengueren queviures y en 4 Abril 1358, hi «fou començat a tenir palla», en la cantonada del carrer desde llavors titulat de la *Palla*. Al mitgdía s'acabava, en la plaça Nova, la venda de verdures, ous y gallines, situantshi los venedors de llits, banchs y altres objectes de fusta.

A causa de la distribució dels articles de consum per la Ciutat, los noms d'aquests se vinculen en les vies públiques, resultant desde llavors, la existencia de les places del *Blat*, o del *Forment*, del *Oli*, de les *Cols*, dels *Conills*, del *Vi* (prop de mar), carrers de la *Farneria* (hont los *farners* o farinayres venían farina), del *Mill*, de la *Boqueria* (per vendrehi la carn de *boch*), baxada de la *Llet*, etc. Los ventres de moltó en 1316, sols se podían vendre «al Rech, sots los molins de la mar», lo peix, en la Pescateria de la mar, prop Santa María, etc.

S'inicia en lo segle XIII, lo mercat de la Rambla, entre los portals de la Boqueria y de la Ferriça. Lo lloch es espayós y apropòsit a aquest objecte. Per ço prengué aquell mercat, un caracter mes general, y aumentá en importancia al finir lo segle XIV, quan les velles carreteres que menavan a Sant Pau, Sant Antoni y Peu de la Creu, se van rublint de cases. Potents surgexen allí nous arrabals. Mes llur prosperitat, sobtadament aturada al acabar lo segle XV, renaxerá al derrer terç del XVIII. Lo mercat de la Rambla creix en importancia, mentres minvava la dels demés, algún dels que, com lo del vell Mercadal, al acabar lo segle XVIII, se reduhía a la mínima expressió.

LES DREÇANES. — Lo port antich de Barcelona, lo que, de la época romana, passá als primers anys de la Edat Mitja, se trojava al peu de la vessant Meridional del Montjuhich, prop de la desembocadura del Llobregat.

Los documents del segle X parlan d'aquest port, ahont los comtes de Barcelona hi tingueren en lo segle XI, un castell nomenat de *Port*. A son peu s'alçá après la capelleta de la *Mare de Deu de*

Port, que subsisteix després de multiplicades reedificacions. Les aygues de la mar, fins al segle XIX, allí hi han permanescut estancades, formant lo conegut *estany de Port*. Terres aquelles, que foren propietat de la Ciutat, y que s'han dexat pendre nostres Ajuntaments, d'una manera visible, del 1880 al 1890. *Carretera de Port*, s'ha dit sempre, a la vella via pública que volta a Montjuhich y junt a la que está la porta del Cementiri del S. O.

Realisada la prosperitat de Barcelona en l'esplendorós segle XIII, abandonat lo port del Montjuhich, Jaume I se preocupá de disposar d'un lloch per amarrar les naus, repararles y construirne de noves. A exa fi, ampliá lo trós de platxa immediata a la porta del Regomir, ahont já hi trevallavan, de temps anteriors, los mestres d'axa y fusters de ribera. Es en dita platxa hont se formaren les primeres dreçanes barcelonines, extenentse desde enfront lo solar de la que ha d'esser casa de correus cap a la actual esglesia de la Mercé.

Sempre mes los fusters han perseverat en dit lloch, que's coneixia en lo segle XIV, per *voltes dels fusters*. Allí hi tingueren la casa gremial, en la cantonada del carrer de *la Fusteria*. Resultan esser lo darrer recort d'ells uns quants bagulayres que hi continuan treballant axoplugats en les tradicionals voltes, del devant de Llotja.

Pere II *lo Gran*, fou qui primer axamplá les dreçanes, transportantles en solar més a propòsit, en la part de fora les muralles de la Rambla, vers Montjuhich. Començá a construirhi un gran edifici, ab voltes sostingudes per pilars y archs de pedra. No pogué realisar tan bella obra, ni ell, ni sos successors, fins a Pere III *lo Cerimoniós*. Aquest, en 1378, convingué ab la Ciutat en la manera d'acabarles depressa, donant per resultat l'hermós edifici que encara's conserva en peu, reclós al interior del quartel de les Dreçanes.

A la part que evolucionaven les dreçanes barcelonines, sufrí notories modificacions lo barri de la gent marinera. Començáren a formarse, en lo segle XIII, carrers descentrats y apartats del nucli de la Ciutat, en l'arenal d'entre Santa Maria y la platxa. Per sa fesomia y caracter especial, se nomená dit lloch, *la Ribera*. Los seus vehíns, en 1257, quan encara fluctuava la definitiva organisació municipal de Barcelona, obtingueren de Jaume I, autonomia administrativa, quedant autorisats, per elegirse cada any, un prohóm major, qui fós cap de tots los prohoms de la Ribera, ab facultat de determinar lliurement sobre la administració y defensa de la costa y coses de la mar. Los seus acorts, oferia respectarlos lo Monarca. Segurament protestaren y reclamaren les autoritats municipals de Barcelona, puix

no apareix subsistent la actuació del nou organisme. Evidentment son objectiu era interrompre de fet, la unitat jurisdiccional de Barcelona, que, ab tanta perseverancia se solidava en aquells metexos anys.

Sempre mes, subsistí de nom, la barriada de *la Ribera*, desapareixent los carrers que la formaven, en 1717, per donar lloch a la erecció de la famosa Ciutadela borbónica. Esforç militar que, la historia ha comprovat haver esdevingut absolutament inutil. La única vegada que hauría pogut servir, quan la guerra Napoleónica, fou ocupada traïdorament per l'invasor.

Després del acort de 1378 sobre la nova organisació de la dreçana barcelonina, s'ampliá aquesta en 1390, dextantla apte per encabirhi fins a 30 galeres «ab tot lur furniment e aparell d'exarcies, e armes e daltres coses». Per atendre a les despeses de les construccions navals y al mellorament de les dreçanes, lo Rey concedí a la Ciutat, los drets «de les naus e altres vaxells quis espatxen en Barcelona o en altra part, e naveguen e van, e daciavant navegarán e irán, en les parts vedades de ultramar, e venen e vendrán de aquelles.»

La dreçana reyal havia passat, en 1390, a esser de la Ciutat. Aquesta, en lo segle xv, la posá «sots protecció de la Lotge e dels honorables Consols en nom de aquella».

La temporada de major activitat de les dreçanes, fou lo regnat d'Anfós IV. En 1421 (6 Octubre) se posá quilla a 12 vexells al plegat y en 1423 (21 Decembre) a altres dotze. Son decayment está en lo derrer decenni del segle xv.

Mercés a la amplitud del local y a la gran extensió de terra a ell adjunta, se destinaren les dreçanes a altres serveys, a mes del de la construcció de naus. En 1585 hi foren aquartelades tropes; en 1659, s'habilitaren pera purgarhi quarentena los vinguts de llochs sospitosos; y desde 1661 s'han destinat a allotjarhi perpetuament soldats. Los actuals *quartels*, foren fets en 1725, inseguint lo projecte del enginyer militar Alexandre De Rez.

LA PLAÇA DEL BLAT O DEL FORMENT, O DEL ANGEL. — En lo segle xiv se trova mentada diferents vegades, la *pedra rodona* de la plaça del Blat. Tenint en compte que allí començava la carretera romana, y que lo lloch se trojava fora de les muralles doscentistes suposem esser, aquesta pedra rodona, un *miliari* romá conservat a través dels segles.

A la plaça del Blat estavan unes velles forques barcelonines, encara utilisades en 1391 per penjarhi a dos dels assaltats del call

juhich, y per posarhi dos quarters de dos corsaris, hu dels quals fou «scorterat a la plaça del Blat». Subsistiren les forques, en aquell concurregut lloch, fins al segle xv.

L'axamplament extraordinari de Barcelona cap a Sant Pere de les Puelles, fá esdevenir la plaça del Blat centre de la progresiva urbe. En la sua pedra rodona convergexen los quatre districtes, en que administrativament se divideix Barcelona en lo segle xiv. En 1314 s'habilitá altre lloch de la Ciutat per vendre'l blat que venia per mar, fent un portxe cap al Rech Comtal. Disposantse, que lo blat, sols se vengués en les dues places, llavors nomenades, del *Forment d'amunt* (l'antich Mercadal) y del *Forment d'avall*. Del 1377 al 1379, en la primera se construí altre «portxe per ço quel grá se venés a cubert».

La prohibició del 1314, de portar lo blat vingut per la vía marítima a vendre a la plaça del *Forment d'amunt*, no fou absoluta. Disposantse, en 1316, que aquell forment conduit al antich Mercadal no's pogués colocar «de la *pera rodona* qui es en la plassa del Forment, envés la Cort, per ço que, daquella part romangue plassa als homens estrangers qui hic aporten forment per terra».

En 1320 se reformá la plaça del Blat afeginthi la placeta *dels Fusters*, qui s'obrí en l'angle de prop la muralla, hont s'hi feu la volta de la baxada de la Llet. Per pagar la millora del 1320, se creá una imposició extraordinaria, realisant les obres en l'entremitg del 1350 al 1357. Aquesta imposició per la reforma de dita plaça, era, en 1357, d'un diner per quartera de blat, fins a reintegrarse l'import de les expropiacions y indemnizacions. Llavors se tregueren unes velles arcades, posanthi en 1367, la font d'aygua de la mina de Collcerola. Tot seguit, en 1397, se construí una portxada prop del Castell Vell, o Cort del Veguer, per resguardarhi als blats de les pluges.

La plaça del Forment, constituïda en centre de la Barcelona dels segles xiv al xvi, veu alsarse en ella importants cases gremials. Los mercers vulgarment dits *julians*, hi construïren la sua damunt la baxada de la Llet, hont, dintre un ninxo de pedra, aparexía la imatge de Sant Juliá lo seu patró. Los sastres en lo segle xv, obtingueren instalar-se al cantó de la Tapinería, damunt les carniceries velles. Pujavan a la sala gremial, per una escala exterior. Los calderers aytambé edificaren, en lo segle xvi, una bella casa d'estil plateresch, al entrar lo carrer de la Boria, casa que, per sort s'acordá portarla a la antigua plaça dels Josepets avuy dita de Lesseps (19 Janer 1911).

En 1616 lo Consell de Cent acordá erigir en la plaça del Blat, una pirámide o agulla, assentada en gradería y sostenint una bola que

SANT JULIÀ (PATRÓ DELS MERCERS)

ANGEL DE LA PLAÇA DEL BLAT

rematava en un àngel. Projectà la obra En Rafel Plansó, essent l'agulla «de pedra negra de la padrera de Don Hieroni Vila» y la imatge del àngel, de coure. La causa de posarhi aytal monument, era la tradició d'un miracle ocorregut al trelladar a la Seu les reliquies de Santa Eulalia, quin cors allí quedá immovil, fins que se li restituí a la caxa un dit que havia estat robat. Es sapigut que lo sepulcre de dita Santa, en la cripta de la Catedral barcelonina, sols compté un saquet ab alguns ossos.*

Lo daurat del àngel, s'ennegría facilment, constant algunes restauracions del 1700, 1747, etc.

En un plan de distribució general de les places de vendre que's feu en 1798, la del Àngel quedá extremadament reduida. Se limitaren a posarhi 16 parades d'hortelans y revenedors, al volt del monument del Àngel, 3 de *ramilleteres* o floristes, al peu de la presó, 6 de llet davant del monument junt a la Boria y 8 mes d'hortelans al entrar a la Boria y carrer del Mill.

Lo govern constitucionalista, en 29 juny 1821, maná treure de la plaça del Àngel les barraques dels bitllets de les rifes. Puix llavors já en ella no s'hi venia res més. Se diferí lo propòsit de derrocar lo monument del àngel, perque estorbava lo pas als carruatges, fins al 27 Janer 1823.

Los reyalistes al any següent, discutíren si's reconstruiría la piràmide en altre lloch (5 Octubre 1824) y determináren situarla damunt la font «por ser el punto en donde podrá recordar el objeto por el que fué colocada dicha imagen en aquella Plaza» (26 Octubre de 1824).

S'acabá, al any següent, la restauració de la presó, que, los constitucionalistes havían tret de son lloch tradicional, per portarla al monestir de Sant Pere de les Puelles. Colocáren l'àngel daurat en la obra nova, al xamfrá de la Plaça (12 Agost 1825). Tampoch devía estarhi tranquil gayres anys. Puix en 1855, essent tret definitivament la presó, y venut l'edifici, l'àngel fou transportat al arxíu municipal, ahont já li esperava lo Sant Juliá dels mercers, que hi havia anat cinch anys avants al obrirse lo carrer de Jaume I. Abdues imatges se trelladaren en 1905 al museu municipal del Parch ahont sempre ocuparán un bon lloch com a recorts històrichs populars de la Ciutat, may com a obres d'art, que estan molt lluny d'esserho.

* Jaime Villanueva, en son *Viaje literario a las iglesias de España* (v. XVIII, p. 129), publica les quatre llegendes llatines existents en les quatre cares de la piràmide de la plaça del Blat.

Ab ia presó desaparegueren de la plaça del Angel, les dugues famoses torres, una de gran quadrada y altre mes reduida sisevada, quines parets, d'un gruix extraordinari, demostravan haver sigut obrades per los romans al segle III.

La obertura del carrer de la Primpcesa en 1855 y la desaparició del carrer del Mill en 1868, anaren sucesivament axamplant la plaça del Angel, fins a arribar al 1910, en que la construcció de la Vía Layetana y lo derrocament de la casa d'En Vicents Ferrer (Novembre 1916) li fa pendre lo nou aspecte que ara va adquirint.

LO FEUDALISME EN LA FORMA ENFITÉUTICA CONTRARIANT LO CREXIMENT DE BARCELONA, EN LO SEGLE XIII. — Tenim plena consciencia de la forma com ha progressat Barcelona en los segles XI, XII y XIII, y necessitem deturnarnos breument en aquesta época, una de les mes importants de nostra historia nacional. Perque en ella, no son solsament les institucions ciutadanes, les que experimentan notable mutació, tractant de ferir de mort al feudalisme y al poder senyorial, sino que la Ciutat pren un rapidíssim creximent material, fent imprescindible construir lo segon clós de muralles, començat regnant Jaume I y acabat en temps de son net Anfós II.

Acompaña aquesta gran florescencia un esperit altament reformador, procurant donar als principals edificis publichs, millor apariencia, que consoni ab son gran avenç y a majors necessitats de la nova época. La catedral románica, encara que ampliada y embellida en lo segle anterior, es novament alçada de planta ab magnificencia suma, derrocant barris de cases y desaparexent lo claustre del Paradís ab llurs típichs alberchs de canonges situats a son redós. Se cambiá de lloch a importants edificis publichs; axís la dreçana, situada al peu de la porta del Rego-mir, es passada mes enllá; lo palau del Bisbe, que estava al costat del palau Major o reyal, s'erigí de planta junt a la porta Occidental, de Barcelona, segons encara avuy se trova. L'antich palau dels Comtes y lo castell Vell Vescomtal, son millorats y la major part dels hospitals ampliats. S'alçan importantíssims edificis monacals, com los convents dels Framenors o de Sant Francesch, dels Dominichs o de Santa Catarina, de les monges de Jonqueres, de les clarisses, etc. Se transforman en cloaques los vells arenys de la Rambla y del Merdançar, y se practiquen altres obres públiques de menor importancia.

Tant evident progrés lo realitzá nostra ciutat a despit d'una institució forastera, aquí introduhida en lo segle XII, y a la que, autors desorientats, presentan com a favorexedora de tota prosperitat

material : la enfiteusis. Exposavam ja, en un treball especial que li dedicarem anys enrera,* tot quant apareix en la documentació mitjeval sobre la metexa : d'ella n'havem tractat en diferents llocs de nostra obra *Ciutat de Barcelona* y no podem substraurens a divulgar-ne açí, quelcóm del que per extens tenim publicat documentadament en un y altre lloch.

La enfiteusis ve integrada, desde la introducció, per dos factors: la pensió o cens, y lo domini o lloisme. Aquest segon, de bon principi apareix éssent d'una quantia exorbitant. En ell sempre ha radicat la part odiosa de la institució, que, a no esser axís, representaria una indubtable font de prosperitat urbana.

Los primers contractes enfiteutichs, son de la segona meytat del segle XI, crexent aquesta forma de contractar, en lo segle XII, al caliu d'altres institucions feudals similars. Quan, en lo segle XIII, evoluciona fonament la societat mitjeval, per la extensió que prenen los privilegis municipals, esclata a Barcelona, una forta oposició contra la enfiteusis especialment encaminada contra la excesiva quantia dels lloismes. Per moderar la sua tasa se dictá lo privilegi del *Recognoverunt proceres* (Janer 1283). Emperó aquesta rebaxa no satisfé les aspiracions dels barcelonins, los quals s'aprofitaren, per obtenirla, d'una oportunitat que se'ls hi presentá dos anys després. Lo rey Pere II *lo Gran* al tenir que defensarse de la potent creuada pontificia, que, dirigida per lo Rey de França invadí les fronteres de Catalunya (1285), se trová ab alguns eclesiástichs, que, escoltant la veu del Sant Pare, afavoríren al invasor. Obtingué sa principal ajuda, nostre Monarca, en la ciutat de Barcelona. Llavors Pere II, accedí a les constants aspiracions dels Concellers, y no dubtà en concedir la desitjada rebaxa dels lloismes, prescindint de quanta oposició hi féren los elements eclesiástichs principals interessats en no alterar la essencia de la institució. Se posá, lo lloisme, a un 10 per 100 per les transaccions fetes a Barcelona y a son *hort y vinyet* (26 Juny 1285). Pochs mesos després moría lo gran rey Pere.

Fou inutil que lo Veguer, requerit per la Ciutat, tractés de complimentar la disposició reyal (17 Janer 1286). Tampoch se feu cas de diferents manaments reyal dictats per Anfós II en 13 Novembre 1286 y 12 Març 1287 y per Jaume II, en 19 Maig 1292. Res vencia la ferma resistencia dels eclesiástichs, disposats a no baxar gens la tasa dels lloismes. Cresqué la efervescencia a Barcelona : los Con-

* *Notes sobre los orígens de la enfiteusis en lo Territori de Barcelona*, publicades en *Revista Jurídica de Cataluña*, anys XV y XVI (1909 y 1910).

cellers exigiren, en 1304, lo compliment de lo preceptuat; se suscitaren dugues fortes polémiques, esclatant la ira en abdues parts. Lo representant del Bisbe, crehent perduda la partida, maná cessar *a divinis* en totes les esglesies de la diócesis de Barcelona (25 Juny 1304). No's quedaren aturats los Concellers, responenhi ab son famós ban del 14 Agost 1304, dirigit contra dels eclesiástichs. La violencia aumentá; y mentres aquests se dirigían al Rey, aduhint que nostra autoritat municipal s'havía immiscuit en atribucions de la Corona, la Ciutat pledejaba en la Curia Romana, per desfer la greu mesura dictada contra la religiositat ciutadana.

Jaume II revocá la crida dels Consellers (27 Setembre 1304). Inutilment aquests, invocaren los privilegis de la Ciutat dins los quals s'inspiravan les cláusules del seu ban, apelant, ab nou recurs, de la disposició del Monarca (8 Octubre 1304).

A Roma, fallá aquest litigi lo Sant Pare, obligant al Prelat a obrir les esglesies y a pagar les despeses del procés (11 Octubre 1307). Perduda la força dels eclesiástichs en lo camp espiritual, vislumbrava la Ciutat, sa definitiva victoria. La controversia era menada en la Curia Reyala, quan abdues parts se sotsmeteren al arbitratge de Jaume II y del Bisbe de València. En 1310 sentenciáren la questió, en pró de la rebaxa dels lloïsmes posantlos al 10 per 100, en l'*hort y vinyet* de Barcelona, o siga, restablint la disposició de Pere II del 1285.

Tot y quedar reduit a mes de la tercera part, lo dret dominical, puix abans era del 33 per 100, la enfiteusis continuá presentantse com una rémora a la prosperitat material de Barcelona, digan lo que vulgan los autors antichs y alguns moderns, sobradament partidistes. En les expropiacions de cases fetes per lo Concell de Cent, durant lo segle xv, per embelliment de la Ciutat, oferíren greus dificultats, les evaluacions dels dominis. S'adobté lo procediment de ferlos extimar per un tribunal arbitral format de dos eclesiástichs (defenedors a ultrança dels lloïsmes), dos ciutadans (enemichs declarats de la institució feudal), dos notaris (conexedors de la práctica costums de la terra) y dos corredors de coll (experts en los preus usuals de les finques).

Que la enfiteusis continuá oposantse al creximent de Barcelona en lo segle xv, ho diu la documentació. Consta, que, en 1481, existiren moltes cases recarregades de censos «que fan a la sglesia e altres; e com los senyors per quis tenen, no vullen disminuir del dit cens, los propietaris, *lexen les abans enderrocar que no les volen obrar*. Ab la agravant, de que cap dómimo s'encarregava de reconstruirles, restant, tota aquella edificació, perduda. En 1492, les runes de cases

abandonades dels propietaris per causa dels censos, continuaven enlletgint alguns carrers. La Ciutat se'n preocupá, nomenant una Comissió encarregada de gestionar llur reconstrucció ab dóminos y propietaris «e si menester será, ab lo Clero e Capítol de la Seu», que era hont radicava tota la força de la enfiteusis barcelonina. Res lográ la Comissió. Passaren anys y si bé Barcelona se reanimá en lo segle XVI, los dominis continuaren gravitant com a llosa de plom, damunt la sua prosperitat, vehentse sempre en nostres carrers, alberchs sense edificar, per dita causa. De tal manera y en tanta quantitat, que, del 1549 al 1558, cada any consignan los *Testaments dels Concellers*, ço es, los concells que donavan los Concellers cessants a sos successors, per lo millor regiment y prosperitat de la Ciutat, que, en aquesta «se enderroquen moltes cases, enderroquades, a culpa dels senyors directes, utils de aquelles, que, per esser massa carregadas de censos, no les volen obrar; lo que redunde en gran dany e depopulació de la dita Ciutat». Després de quina asseveració era retret l'acort del 1492, may arriat a bona fi. Puix, que, dintre les vies de concordia y armonia, los eclesiástichs, se mostravan irreductibles. Y per apelar a la violència, com en lo segle XIII, havia cambiat molt lo temps y disminuít lo poder de la Ciutat y aumentat lo dels eclesiástichs, que, en lo segle XVI, era imponderablement major que tres centuríes avants.

Áxis arrivém al segle XIX sense cap mutació legal, subsistint sempre lo conflicte assenyalat en lo segle XV, ço es, continuant la institució feudal enfitéutica, com una rémora a nostra prosperitat urbana. Sobrevé la época constitucionalista (1820-1823) que derrocá o destruí tot quan recordava les velles prácticques feudals y absolutistes. Es presentada a la Diputació, una instancia de vehíns de Barcelona, perque la dirigíssen al Congrés, demanant, «que todos los censos irreducibles ya establecidos, se rediman inmediatamente al tres por ciento en dinero metálico, por arruinar la industria nacional y fomentar las clases improductivas», fonamentant sa petició en altas rahons de justicia y de moral pública, áxis com en algunes Decretals que reprovavan la perpetuitat dels censos, com a condició usuraria (31 Octubre 1820). Instancia, que, en tramitacions inútils, passá a morir al Ajuntament, merces a un dictamen contrari dels síndichs municipals (21 Janer 1823). Indubtablement los interessats comptavan ab un poderós auxiliar entre los capitosts del mohiment constitucionalista barceloní. Lo prestigiós protector dels censos, crehem haverlo trovat en la persona del eclesiástich Ramón Llatzer de Dou y de Bassols, representant del element jurídic en la temporada

Constitucional. Ell, en 1820, escrigué lo *Proyecto sobre laudemios y la pronta y fácil ejecución de estos*, mostrantse partidari de sa subsistència, dexant a la lliure voluntat de les parts, lo lloisme y pensions.

En plé segle XX, emprenent la Ciutat, expropiacions d'importància com les efectuades en la reforma de sa part vella, continuan presentantse, los censos y dominis, com una rémora a la prosperitat urbana y a la bona armonía de la vida municipal, sense que s'hagi legislat sobre d'ells a Barcelona, desde l'any 1310. Vergonya per la gent que'ns governa y també per los polítichs regionalistes que may se'n han volgut preocupar.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

(Acabará.)

Memoria del senyor Secretari*

SENYORS :

EA esdevingut ja una nova aubada pel nostre CENTRE; aubada riallera, plena de fe i esperança, jorn gloriós, en el qual per vintisis vegades es disposa a seguir altra creuada de regeneració i de patria. ¡CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, i que bé t'escau el lema *Patria Libertas Fides* que gravaren en ton front i que ensenyen amorós a tots aquells que vénen a tos brassos per a ajudar-te, i que llegeixen tantost han passat el lllindar d'aquesta casa! Mitjançant les excursions, ens ensenyen a sentir les coses belles, educant així el sentiment de tos fills envers ideals nobles, enlairats i dignificadors. Aimes i ensenyen a aimar, sents i ensenyen a sentir, i com ets de cor tan gran, t'enrialles quan pots assenyalar nova conquesta, salvant de la piqueta destructora algú troç de la teva ànima, i t'endolas quan, malgrat els teus esforços, t'arrenquen i profanen el que et dóna saba i constitueix ta vida. Així véns avui, com tots els anys, a donar compte de tos actes, de tes tasques i desvetllaments amb el cap altiu i el cor ple d'entusiasme en l'esdevenidor al veure tos falaguers èxits, que, aconseguits en bona lluita, t'han de portar a la finalitat ansiada.

* Llegida en la sessió inaugural del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, celebrada el dia 3 de novembre.

Són tan nombrosos els treballs desenrotllats en aquesta gesta anyal, són tan valuosos els elements cooperadors en la teva obra d'ins-
truir al poble estimuland-lo a l'esplai del cos i aixecament de son
esperit, que en seria pres de la temença de cansar vostra atenció, a
no estar segur que tots els qui m'escolteu, pel sol fet de venir a don-
nar escalf a aquest acte solemni, suportareu amb goig la narració
que us faré, animós del bon desig que quedin ressenyats els esforços
de cada un i de tots plegats en benefici de l'excursionisme, de la cien-
cia i de la patria.

EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — Fou, com de costum, la que les
inicià, sortint el dia 7 d'octubre envers a Sant Salvador de Breda i
Sant Martí de Riells.

També el dia 31 del propi mes, i amb motiu de celebrar-se la
cursa de resistència a la veïna i formosa muntanya de Sant Llorenç
del Munt, sortí per a cooperar a la festa.

Durant el mes de desembre, aprofità el dia 5 visitant la ciutat de
Manresa i el celebrat monestir de Sant Benet de Bages.

El dia 12 efectuà una visita a la casa-museu de la intel·ligent
Srta. D.ª Teresa Amatller.

El dia 19 practicà una gira a la riallera vila de Sitges, a l'objecte
d'admirar el *Cau ferrat*.

Entrats ja dins l'any corrent, continuà el dia 16 de gener ses
acostumades tasques, passant un dia entre Caldes de Montbui i la
visita de la masia on el filòsof i nostre saberós patrici Jaume Balmes
donà a llum sa immortal obra *El Criterio*.

El dia 23 féu una passada pels encisadors poblets de nostra costa
levantina de Premià de Mar, Vilassar de Dalt, Cabrera i Vilassar de
Mar.

Corrent el mes de febrer, i amb motiu de la celebració a Ribes, els
dies 11, 12 i 13, de concursos de skis, luges, etc., organitzats pels
Sports de Muntanya, es traslladà igualment amb sos aparells fotogrà-
fics a tant simpàtica i alegroia vila.

El dia 20, al poble de Llinàs, Can Bordoï, Torrassa del Moro,
Collsabadell i Cardedeu.

El dia 27 va sortir al dematí per a visitar l'interessant monestir
de Pedralbes.

El dia 5 de març passà unes hores contemplant el castell que la
senyora Marquesa de Serdanyola posseeix en el veí poble d'aquest nom.

El dia 12 anà a Sant Sardorní d'Anoia, Sant Pere de Riudevitlles, Sant Quintí de Mediona, Sant Joan de Comilles i Capellades.

El dia 19 estigué a la formosa finca nomenada El Cros, on reberen les atencions de sos propietaris, la família Garí.

El dia 26 féu la ruta de Cardedeu, Santa Agnès de Malanyanes, castell de La Roca, Granollers i Canovelles.

El mes d'abril l'inaugurà visitant, el dia 9 al dematí, els nobles jardins de Can Gomis, propietat de D. Lluís de Gomis de Portolà.

El dia 16, el tren els portà a Cubelles, anant a visitar el santuari de Lourdes, Castellet, i fent cap a l'Arbós.

Els dies 23 i 24 els destinaren a l'Alt Empordà, veient la important ciutat de Figueres, l'agrest i alterós castell de Recasens, el poble de Vilabertràn, amb el que queda de sa notable abadia i interessants claustres, i Peralada, amb son orgullós palau, que fou dels comtes de Rocabertí.

El dia 30 s'entretingueren per Aiguafreda, Valldeneu i Figaró.

El dia 7 de maig féu una sortida de mig dia pels voltants : Montcada, Vallensana, Monestir de Sant Jeroni de la Murtra, Torra Pallaresa i Santa Coloma de Gramanet.

El dia 21 donà un vol per la plana de Vich, ciutat del mateix nom, Folgaroles, Vilanova de Sau (Riera major, Pont de la Mala Fogassa), Sant Sadorní d'Ossormort i Sant Julià de Vilatorrada.

El dia 28 pogueren admirar els jardins de la torra Cuadros, propietat de D. Brú Fournier Cuadros.

Arribats el mes de juny, vingué, el dia 4, la visita als clàssics jardins de la torra Gloria, que D. Gonçal M.ª Jaumar de la Carrera i Domènech posseeix a l'ex-poble d'Horta.

Els dies 11 i 12 fou d'estudi a les runes de la vella Empuries (començant-ne una altra de marítima als llocs nomenats Les Cambres i La Foradada), Estartit i Torroella de Montgrí, amb son enrunat castell.

El dia 18 passaren una bona estona pels jardins i casa que el Sr. Güell posseeix a Pedralbes.

Els dies 22, 23, 24 i 25 se'n féu una d'interessant per les Valls d'Andorra.

El dia 29 sortiren en automòbil envers el Monestir de Montserrat, pujant a Sant Jeroni, punt culminant de la llegendaria muntanya catalana.

Fins aquí les excursions efectuades per la incansable Secció de Fotografia, deixant apart les sessions que han vingut celebrant tots els dijous, d'exposició de les fotografies obtingudes en ses sortides, per mitjà de projeccions.

Com ja haveu vist, se la pot felicitar per la seva actuació d'enarbolar arreu el penó que el CENTRE EXCURSIONISTA li ha confiat; això és : recórrer, escudrinyar i posar a l'alcanc dels fotogràfics aparells, tot allò que pugui ésser d'utilitat, per a demostrar-nos el que és i el que pot ésser, el que val i el que pot valer la nostra terra.

SECCIÓ DE SPORTS DE MUNTANYA. — Manifest és l'entusiasme dominant i que va prenent peu cada dia entre el nostre element jove, pels sports d'aquesta mena. Si hem de fer justícia, hem de predicar ben alt que aquesta Secció treballa amb veritable fe, i com que el treball dóna fruit, no té res d'estrany que a l'hora de la cullita aquesta sigui ferma i abundosa.

Així vingueren el dia 21 del passat novembre, en què la muntanya de Sant Llorenç del Munt aparequé habillada de les festes, i perdent aquella solitud tan característica, que ha fet forjar al senzill poble les més fantàstiques llegendes, s'omplenà d'animació amb motiu de celebrar-s'hi la segona cursa pedestre de resistència.

I així igualment vingué l'hivern, les muntanyes es cubriren amb la blancor immaculada de les neus, i quant més la naturalesa apareix aclaparada pel descens de la columna termomètrica, la Secció de Sports se sent ardida, i al contrast del fret, mostra ella el calor de sa juvenesa i triomfa de la lluita, portant, els dies 11, 12 i 13 de febrer, a la xamosa vila de Ribes i vessants del Taga, un bé de Déu de gentils excursionistes i d'admiradors en el vuitè aniversari dels concursos de skis, luges i demés sports de neu, aconseguint un èxit complet.

Molt bé, doncs, per la Secció de Sports de Muntanya, la qual, mercès a sa constància i bona voluntat, ha aconseguit introduir, animar i progressar tan hermoses com simpàtiques festes per les nostres muntanyes.

De la mateixa manera, el dia 14 de maig sortí la propia Secció, anant a visitar les runes que queden del que fou superb castell de Montsoriu.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA FÍSICA. — També aquesta Secció ha practicat algunes excursions, fomentant i cultivant tan interessants estudis.

Els dies 4, 5 i 6 de març anà a visitar la fàbrica de ciment Asland de La Pobla de Lillet, passant després a les mines de lignit de Fígols.

Els dies 23, 24 i 25 d'abril féu altra excursió geològica pel Cap de Creus.

Cal fer esment que durant aquesta temporada ha deixat també

terminada la classificació i etiquetatge del naixent Museu de Ciències Naturals del CENTRE.

D'una nova Secció hem de donar compte enguany.

Em refereixo a la SECCIÓ D'ENGINYERIA, mercès als components de la qual i d'una manera especial a l'activitat del seu president don Pere Rius i Matas, va néixer plena de vigor i vida, i en perspectiva de donar bons fruits.

Començà ses tasques excursionistes el dia 12 de març, anant al veí poble de Montcada per a visitar tots els serveis d'aigües de l'Ajuntament, amb les obres que s'hi realitzen, on hi concorregueren gran nombre de socis.

El dia 19 d'abril es traslladà a la barriada del Poble Nou, visitant la instal·lació dels enclavaments del ferrocarril i els importants tallers de la societat Material para ferrocarriles y construcciones.

El dia 17 de maig féu el mateix a la fàbrica de comptadors de gas dels senyors Hijos de Federico Ciervo i a la fàbrica de fluït de la Societat Catalana de Gas i Electricitat.

El dia 28 del propi mes arribaren fins a Bellmunt, fent-se càrrec de com funcionen les mines de plom de propietat dels Srs. Folch i Albiñana.

El dia 15 de juny visità La España Industrial, establerta a la barriada de Sans.

El dia 22 de juny visità les Obres del Port.

Aquestes són les excursions que, amb caràcter oficial i col·lectiu, ha portat a cap el nostre CENTRE complint amb la prescripció més elemental dels seus Estatuts. Ara, amb caràcter particular, i fins algunes d'elles concertades en el seu local, serien nombrosíssimes, i, per tant, impossible de detallar-les.

CONFERENCIES

Com és molt natural quan sovintegen les excursions, les conferencies són també abundoses, doncs aquesta sala és on es transmeten a tots els consocis i companys les impressions rebudes, i on es mostren les fotografies que s'han obtingut de per tots els bells recons de la nostra terra.

La primera, que fou donada pel nostre digne ex-president don Cèsar A. Torras el dia 5 de novembre, ens féu donar «Un tom de muntanya per les serres del port del Comte i de Cadí».

El dia 12, l'individu de la Directiva, D. Feliu Duràn, dissertà sobre

«Les Creus de terme de Catalunya», en preparació del treball sobre les creus de pedra que està en vies d'execució.

El dia 19, el Rvnt. Mn. Jaume Oliveras ens ressenyà una excursió *De Benasque a Senet a través de les Maleïdes*; i

El dia 26, D. Josep Salvany ens féu seguir des de Tortosa a Casp. *Desembre.* — El dia 3 d'aquest mes, D. Ignasi Soler i Escofet ens féu veure el monestir de Pedra. És de notar l'hermosura de clixés que foren exposats d'aquell antic cenobi.

El dia 10 fou l'escollit per a la Secció de Sports de Muntanya per l'acte de repartiment de premis als guanyadors de la cursa pedestre de Sant Llorenç del Munt, llegint el Sr. Danès un treball intitulat *La ciutat i la muntanya*. El Sr. Massó i Torrents, que presidia l'acte, féu un petit parlament de mercès, encoratjant als premiats i concorrents al seguiment d'aquestes festes en benefici del desenrotllament físic del nostre poble.

El dia 12, el jove i llorejat poeta D. Josep M.ª de Sagarra llegí alguns fragments del seu poema, llavors inèdit, *El Mal caçador*.

El dia 17, D. Feliu Duràn ens mostrà la *Tarragona antiga*.

Gener. — El dia 7, seguí Mn. Oliveras la ressenya d'una excursió *De Benasque a Senet a través de les Maleïdes*.

El dia 14, altra vegada D. Cèsar A. Torras ens féu recórrer les serres del Boix, la Torragassa i Peracamps i llurs valls tributaries.

Els dies 21 i 28, el ferm excursionista D. Eduard Vidal i Riba versà sobre una excursió per les serres del nord-oest del Penedès.

Febrer. — El dia 4, nostre consoci D. Antoni Cot ens féu fruir *Una excursió a la collada de Tossas en ple hivern*.

El dia 15, tingué lloc el solemniat acte del repartiment de premis als guanyadors en els Sports de neu celebrats a Ribes. Presidí l'acte el vice-president del CENTRE, D. Francisco de P. Maspons, ocupant l'estrado el president, secretari i altres individus de la Secció de Sports de Muntanya. El Sr. Moretó llegí la Memoria explicativa dels treballs, resumint l'acte la presidència amb un parlament de mercès i d'encoratjament.

Març. — El dia 3, D. Cèsar A. Torras ocupà la tribuna, explicant-nos una excursió per les serres de Serrateix, Viver i Montmajor.

El dia 10, el vocal de la Directiva, D. Francisco X. Parés, començà una tanda de conferències sobre una excursió per Egipte, seguint-les els dies 17, 24 i 31, essent d'aplaudir les hermoses i interessants fotografies que es projectaren.

El dia 23, D. Rafel Degollada féu una vera exposició de fotografies inèdites originals del malaguanyat consoci D. Antoni Ametller.

Abril. — El dia 7, el propi Sr. Parés seguí l'explicació d'un viatge a Egipte, quedant termenada el dia 14.

El dia 13, el Dr. Pell i Cuffí explicà i projectà diversos monuments i llocs d'Alemanya, i especialment de Berlín.

El dia 26, D. Francesc Carreras i Candi desenrotllà el tema: *Sant Jordi o lo predomini de la influència oriental*. Notes d'història, amb projeccions d'iconografia de Sant Jordi.

Maig. — El dia 5, D. Antoni Cot ens explicà una excursió al Santuari de Sant Joan de l'Herm.

El dia 12, D. Josep M.ª Soler i Coll, de la Secció de Geologia, començà una narració científica per la Seu d'Urgell, Sant Joan de l'Herm, Vall d'Aràn i La Renclusa, que fou continuada i finida el dia 19 del mateix mes.

El dia 17, tingué lloc una Vetllada iberista en la qual hi prengueren part D. Francesc Carreras i Candi, D. Eduard Vicenti Bravo i D. Francesc Lirón Fontanals.

El dia 18, D. Francisco X. Parés ens mostrà diverses projeccions referents a Suïssa, amb ses poblacions més importants.

El dia 26, el president de la Secció de Geologia, Dr. Marià Faura, començà una excursió científica per les altes valls d'Aragó i Navarra, en el trajecte comprès des de La Renclusa fins a Panticosa.

Juny. — El dia 9, el mateix senyor continuà la mateixa conferència, trajecte comprès des de Panticosa al Roncal.

El dia 16, el Rvnt. Mn. Oliveras en començà una altra a l'entorn de les Maleïdes, essent seguida i acabada el dia 23.

Aquestes són les conferències que, amb caràcter ordinari, s'han vingut donant en nostre CENTRE durant el passat exercici. Mes no n'hi ha prou, les tasques han anat encara més enllà, tenint per tant que disposar, no tant solament de dies no acostumats i festius, sinó que fins d'hores de tarda d'alguns dies feiners, motivant això un cicle de conferències amb caràcter extraordinari, que tingueren lloc els dies 18 i 25 de març; 1, 8, 15 i 29 d'abril; 6, 13 i 27 de maig; i el dia 6 de juny, totes a les set de la tarda en dies feiners.

La primera, i aprofitant l'estancia en la nostra ciutat, amb motiu del curs Montessori, que es donà en nostre local, fou en portuguès per D. Ricard Rosa Alberty sobre les *Glorias primores e aspiraçoens de Portugal*; la segona, per l'erudit consoci D. Francesc Carreras i Candi sobre *Barcelona antiga*; la tercera, per Mn. Antoni Griera, de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, sobre *La dialectologia i l'excursionisme*; la quarta, fou donada en anglès i traduïda per D. Eladi Homs, per Mis Muriel Matters, alumna del ja

dit curs Montessori, sobre *El moviment sufragista a Anglaterra*; la quinta, per Mn. Lluís Carreras, desenrotllant el tema *El Dr. Torras i Bages*; la sisena, per D. Frederic Rahola, sobre una excursió feta en el segle XVII per *Les missions dels Caputxins catalans a la Guayana, i ses excursions per l'Orinoco*; la setena, pel Dr. D. Ramón Jardí, sobre *Les observacions meteorològiques*; la vuitena, per l'australià, alumne també del curs Montessori, Mr. Mac Connell, sobre *Australia*, la qual fou donada en anglès i traduïda al català per D. Eladi Homs; la novena, per D. Francesc Carreras i Candi, explicant *L'evolució topònimica a Catalunya*; i la desena pel Rvnt. D. Ramón Aragó Tuson (Ivan l'Escop), sobre el tema *Elevació de les llengües parlades per l'Escola*.

Totes resultaren interessantíssimes, i especialment algunes d'elles d'un gran valor científic pels iniciats en estudis d'aquesta mena.

SECCIÓ DE FOLK-LORE. — Aquesta Secció, que havia restat inactiva i per un bon espai de temps gairebé disolta, procedí a sa reorganització, i a tal objecte combinà alguns concerts en diumenges de Quaresma per a donar fe de vida, omplenant el local a curull de distingida concurrència.

El dia 26 de març, que fou el primer, la Srta. Carme Marquès executà al piano *Música popular sueca*; En Pau Pugès cantà algunes *Cançons catalanes*, i per últim, la mateixa Srta. Marquès, amb companyia de la Srta. Celia Martínez, executaren a dos pianos, i amb molta maestría, un *Concert en do menor* de Beethoven.

El segón, que tingué lloc el dia 2 d'abril, anà a càrrec del senyor D. Ezequiel Martín, cantant ses deixebles variades cançonetes a l'unissò, i la Srta. Adela de Cots, acompanyada al piano per D. Josep Martorell, cantà d'una manera admirable diverses cançonetes catalanes.

El tercer i últim, que fou el dia 9 del propi mes, escoltàrem al jovenet Josep Torrà, la Srta. Angelina Bellver i la Srta. Maria Domènech, el primer amb violoncel·lo i la segona i tercera al piano, algunes composicions; i, finalment, acompanyada pel Sr. Martorell, altra vegada la Srta. Cots, que ens féu fruir bellíssimes i sentimentals cançonetes.

La mateixa Secció organitzà una ben notable conferencia, en la que el mestre D. Joaquim Pecanins, director de l'*Orfeó Manresa*, versà sobre les *Cançonetes populars catalanes*, amb la cooperació de la professora del mateix Orfeó, Srta. Rosa Miró, la qual cantà els exemples amb exquisit gust.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA. — Aquesta Secció ha vingut donant tots els dilluns consecutius, a càrrec de son infatigable i erudit president, D. Pelegrí Casades i Gramatxes, el curs sobre *Arqueologia cristiana*.

FESTES SOLEMNIALS

Tres són, enguany, les festes que amb veritable solemnitat han tingut lloc en aquest casal.

La primera d'elles se celebrà el dia 28 d'abril, diada patronal de Sant Jordi. Ocupà la presidència el que ho és del CENTRE, D. Jaume Massó Torrents, acompanyat dels Srs. D. Ramón d'Alós, D. Fèlix Duràn, D. Ramón Miquel i Planas, D. Josep M.ª Sagarra i D. Francisco Xavier Parés, els quals llegiren notabilíssims treballs al·lusius a l'acte que es celebrava, entre els que hi figurava un que fou publicat per la Catalanista anys enrera, original del malaguanyat D. Eduard Tàmaro. En resum, resultà una vetllada digne del nostre CENTRE, respirant-s'hi un ambient altament patriòtic.

Igualment el dia 2 de juny nostre local es vegé honorat amb la presència de l'Excm. i Il·lm. Sr. D. Joàn Benlloch, bisbe de la Seu d'Urgell i príncep d'Andorra, davant del qual el Rvnt. D. Joàn Alsina dissertà sobre Nuria, son passat i son esdevenidor. Ocupaven l'estrado, además de dit senyor Bisbe, que ocupava la presidència, el diputat provincial Il·ltre. Sr. D. Pius Valls en representació de la Diputació provincial, i el regidor Il·ltre. Sr. D. Lluís de Llanza en representació de l'Ajuntament, junt amb el president i vice-president del CENTRE. Feta la presentació pel nostre president en breus paraules, prengueren la paraula Mn. Alsina i el senyor Bisbe, qui amb galanura de frases explicà els projectes a què està sotmès el celebrat santuari de Nuria per a son millorament i confort dels visitants. En resum, podem dir que la nombrosa concorrencia que en aquesta sala s'havia congregat per a escoltar tan autoritzada paraula, sortí tan ben impressionada, que servarà un bon record d'aquell esplèndid acte.

I per últim, també farem esment de l'homenatge que tingué lloc el dia 30 del passat juny en honor del que fou nostre president don Cèsar A. Torras. Tots els que hi assistíreu sabeu de sobres l'entusiasme que hi regnà, i les impressions de sentiment i consideració de què fou objecte el Sr. Torras per part del CENTRE, entregant-li de mans de la presidència, un ric i artístic àlbum d'autògrafs, com recordatori de les seves gestions en pro del CENTRE i de l'excursionisme.

DONATIU IMPORTANT

Ho és el que D.ª Maria Soler de Genové, D. Alexandre Soler Marije i D.ª Zenovia Ferrer de Belza, hereus del nostre malaguanyat amic i consoci D. Juli Soler i Santaló, feren a nostre CENTRE, de l'Observatori meteorològic instal·lat a Viella amb els aparells que l'integren.

Tampoc hem de passar per alt les reformes i millorament del nostre BUTLLETÍ. A l'ésser conegudes de tots m'excusarà d'explicar-les, i tant sols em limitaré a dir-vos que s'han rebut de diferents personalitats, i fins d'alguna entitat estrangera, felicitacions per aquest motiu.

Com haureu, doncs, pogut apreciar, el CENTRE EXCURSIONISTA ha treballat de ferm i en tots sentits corrent el passat curs. Si el moviment és vida en vessa arreu per tots costats, i engrossant així les seves files, sumen cada any nous adalids que vénen a lluitar en pro de la cultura patria. Aquell excursionisme literari de pocs anys enrera, ha esdevingut en excursionisme pràctic, que apoderant-se de l'ànima del poble el fa coneixedor del que desconeixia, fent-li cantar les excel·lències de son Déu, de la Natura i de sa terra.

Mes, per dissort, no hi ha rosa sense espines, i això fa que tinguem també de registrar la nota trista.

El dia 27 del passat juliol, quan tot estava a punt per a la festa d'inauguració oficial del xalet-refugi aixecat a La Renclusa, i col·locació d'una placa al pic d'Aneto, ens transmeté el telègraf, amb la seque-dat que li és característica, haver estat morts per una centella, l'intrèpid guia de les Maleïdes i arrendatari del propi xalet, En Josep Sayó, i el soci del CENTRE N'Adolf Blass. Com és natural, a tots ens impressionà tan trista nova, i fou això el motiu de l'aplaçament de dita festa per una temporada més. Malgrat les vacances d'istiu, la Directiva es posà en activitat, no tant solament per a pendre acords sobre cas tan inesperat, sinó també per a salvaguardar els interessos i drets que el CENTRE té creats en el xalet de La Renclusa, per haver mort l'arrendatari i contractista. Per fortuna, les gestions segueixen per bon camí, i, a no tardar, quedarà tot completament legalitzat.

En quant als detalls de la desgracia i el que es tingué de fer per a donar terra sagrada a les víctimes d'aquell accident meteorològic, ens ho explicarà un testimoni ocular, Mn. Jaume Oliveras, que juntament amb Mr. Kroger són els sobrevivents de la desgracia. A tal objecte, doncs, inaugurarem enguany el torn de conferències amb la que mos-

sèn Oliveras ens donarà, explicativa de tot lo succeït al pic d'Aneto el dia 27 de juliol passat.

Pel demés, sols ens queda avui el consol de dedicar a les dues víctimes, Sayó i Blass, morts en el pic més enlairat dels nostres Pirineus, en plena natura i prop del cel, un piadós record, llençant un bes sobre la tomba que guarda ses despulles.

Amb això crec queda complerta ma missió, sols em resta dir-vos que l'arranjament del local segueix el seu camí, que l'arxiu gràfic del CENTRE comença a pendre forma, i que en l'inventari gràfic de les creus de pedra s'hi treballa de valent.

Si el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA segueix aquesta ruta amb el delit i bona voluntat que li han sabut imprimir els seus aimants d'un quant temps ençà, si se l'estimula en sa marxa progressiva que es ve iniciant cada dia més i més en totes ses manifestacions patriòtiques i culturals, li podem ben bé augurar, en breu període de temps, un dels llocs més assenyalats; i nosaltres, que l'haurem ajudat a son engrandiment i marxa victoriosa, podrem restar noblement orgullosos d'haver complert com és degut amb un de nostres més sacratíssims deures d'homes i catalans.

TIMOTEU COLOMINAS

Discurs del senyor President* D. Jaume Massó Torrents

ENA altra vegada em pertoca (i aquesta serà probablement la darrera) endressar-vos l'acostumat discurs inaugural que és precís abans d'encetar, en aquest curs, la feïnera tasca del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Per la nodrida memoria que us acaba de llegir el nostre estimat secretari Sr. Colominas, us heu pogut convèncer, àdhuc els que no l'han sentida batre d'aprop, de l'activíssima vida que va fruir el CENTRE tot el llarg del passat curs; aquesta vida essent forta i sana porta els millors auguris i fa concebir les millors esperances pel que avui co-

* Llegit en la sessió inaugural del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, el dia 3 del mes de novembre.

mencem; us puc assegurar que els esforços de la Junta directiva no han de fallar en tot allò que d'ella depengui i en tot allò que pugui iniciar.

En el meu primer discurs inaugural vaig intentar presentar al vostre judici, en ullada rabent, la romanització de Catalunya i mostrar en lo possible les arrels romanes de la nostra llengua en la seva formació primera i gradual fins atènyer la seva perfecció. Ja formada la llengua, ens porta de la mà a tractar de les primeres manifestacions literàries de molts pobles, la poesia tradicional. Amb això, ara que em toca cloure el bieni pel qual me féreu la distinció d'elegir-me, m'entregaré a algunes divagacions sobre la poesia popular catalana, i especialment sobre la nostra cançó, dintre d'uns límits que em priven abusar de l'atenció que em volgueu otorgar. I m'enllesteixo a demanar-vos perdó si en aquesta lleugera exposició d'idees retrec algún record personal que podria ésser que tingués l'aventatge de donar un caient de sinceritat a les meves paraules.

La cançó, com el seu mateix nom indica, consisteix en un poema cantat. Poesia i música, les dues arts belles que els homes han concebut agermanades, foses, i que el nostre poble no comprèn que vagin gaire separades! La cançó porta el maridatge de la melodia, encís únic entre les demés manifestacions de la sabiduria popular tradicional: les llegendes, les rondalles, l'aforística; és, també, la forma més perfecta, més artística.

De segur que tots us heu trobat agraçosament corpresos tombant una collada, arribant cap-al-tard a un poble o bé guaitant a la marina les dones com cusen les xarcies, si heu escaigut sentir cantar de lluny una cançó que no us n'arriba sinó una melodia, d'aquelles que tenim per tan catalanes, que les distingim de totes les altres que poguem saber, alguna d'aquelles tonades que n'endevineu la lletra.

¡Ah, si els grans col·lectors de cançons com eren en Briz, l'Aguiló, en Milà ens haguessin contat llurs impressions de recollir-les, abans de desaparèixer ells per sempre, sabríem les hores d'inefable placidesa que degueren passar quan s'entregaven al descobriment de lletres i melodies, abans d'ells desconegudes, insospitades del públic docte! L'Aguiló és tan solament el qui ens dona algún detall delicat de l'arregle de cançons, que li sembla penosa, en les notes al primer i únic volum de la seva copiosa col·lecció, notes més personals i ben escrites que no pas tècniques.

En els meus anys d'adolescència (que no per ésser llunyans i dolços em fan dordre els que ara tinc) recorria un viarany del meu país que

la meua petja no hagués abans fresat, amb la mateixa il·lusió que emprenia un llarg viatge a una terra estrangera. Sense que el mitjà familiar en què em trobava m'hi ajudés, jo no sé quina misteriosa inclinació natural me feia estimar tota cosa que la millor coneixença de Catalunya m'esclarís. Semblava que en enterar-me dels fets històrics una consciència somorta se m'anés desvetllant. I tant com els paratges i els monuments, m'atreien les cançons. Els istius, sobretot, ne feia una bona arreplega, i, ara a la marina, ara a la muntanya, procurava que en tornant a Barcelona el feix fos ben gros, per a oferir-lo com una toia al patriarca Aguiló; ell me l'agraïa, regalant-me un seu llibre d'algún text mig-egal, que jo en essent a casa devorava i me'n creixia l'amor a la nació catalana.

Espero que no ho pendreu a presumpció, si us dic que de tant recollir cançons hi havia adquirit certa traça; m'insinuava aprop de les velletes puntaires, dels mariners, dels pastors; penetrava a les masies, esvaïa la natural desconfiança i estic segur que trobaven en mi la menor quantitat possible de foraster. Posseint l'art de recollir-les, aviat se'm posaven a cantar; ells i elles hi trobaven gust i jo gaudia profit i ensenyança. No tenint instrucció musical, aprenia de cor les melodies, i quan la lletra era llarga, de tanta cobla repetida, en retenia la tonada per sempre més. Com que aleshores ignorava les col·leccions publicades, feia, innocent de mi, molts descobriments, que em proporcionaven un goig intern semblant al de l'arqueòleg que grata la terra i troba.

Passant els anys, estudis i altres cabories portant mudances, si recollia algunes noves cançons ja no les ofería a l'Aguiló, sinó que me les guardava. Ja m'havia fet home, coneixia prou bé les col·leccions publicades, cercava les variants de lletra o de tonada amb més cura, però potser amb més fredor i amb menys art.

D'aquells bons anys primers tinc ben presents alguns rapsodes, als quals no em va esser mai possible estroncar-los la deù dels seus cants, talment era abundosa! Una jaia de Caldetes, plena de bondat, de nom Maria, sense mai parar de fer anar els boixets, durant una llarga mesada feia memoria al matí de les cançons que em dictaria a la tarda; els seus ulls eren particularment intel·ligents, i tenia una veueta dolça dolça que encara em sembla sentir. Al Vernet, en el Conflent, me tractava amb gran afecte el vell Po, que més tard vaig provar de pintar en un meu Croquis pireneic; era bon cantaire i no agotava mai les melodies, però essent d'edat massa avençada, car s'acostava a la centuria, trabucava les lletres, resultant així que les poesies quasi mai les recordava senceres. En canvi, al poble de Castell,

que es troba a mitjàn camí de Vernet a Sant Martí de Canigó, vaig conèixer un vell que es deia Vicens, que tenia ben justificada la nomenada de bon cantaire. Aquell no volia cantar tancat dintre d'una casa, me feia anar a la font de les Esqueres, indret paradisiac, on no para mai la fressa de l'aigua i la xiscladiça dels ocells i el remo-reig dels arbres. Allí, sobre una taula de pedra, en Vicens es posava a cantar, i jo a escriure; la seva veu, que encara em ressona, era forta i ben timbrada, tenia tal sentit artístic de la llengua, que les lletres resultaven petits poemes trencats al punt culminant que causaven més impressió; per un bon tast natural rebutjava les interpolacions. Contemplant el seu cap blanc, que no cubria cap lligadura, me semblava que em trobés copiant cançons en llur estat primordial rajant d'una deù pura, com les sentíem i vàiem escolar-se a la vora nostre. Tots tres aedes han d'haver fet l'inevitable trespàs, i cadascú reposa en pau en el respectiu cementiri humil, enduent-se a la tomba la sabiduria popular que els havia llegut apendre en una vida llarga. Per les moltes cançons de la terra que havien cantat, per la franquesa amb què em tractaven, vagi per ells el meu bon record i el meu agraïment. En recompensa de tan bones estones, els endreço aquells meus bons anys de primavera que també han trespassat!

Però la primavera, com tot, va tornar. Hi hagué una temporada que a l'opressor no li agiadaven alguns dels nostres cants i els prohibia. Amb l'amic Morera trespàs els més alts paratges de la Garrotxa, del Vallespir i del Conflent, on cercàvem encara noves cançons que, nètes i harmonitzades, poguessin ésser presentades al gran públic i ofertes a la patria.

Si examinem el conjunt de les nostres cançons, veurem que estan constantment formades per una seria desigual de versos monorrims de setze o de catorze síl·labes mig partides per una cesura molt marcada. Sempre acostumen acabar per la forma rudimentaria de la rima, l'assonancia. Contrastant amb la quasi igualtat d'aquesta forma poètica aparent, hi ha en la represa la més gran varietat: des del *trallarà*, el *volange* o el *verd vigudí* fins a les que omplen un o dos versos sancers, com per exemple:

Si em tira l'amor no em tira | si em toca bé em matarà,

la gamma és gran i diversa; mes la represa és la part de la cançó més subjecta a la tonada.

Els temes d'aire novel·lesc dominen, a tall de conte o de rondalla. De vegades he presenciat un individu deturar-se de cantar per a fer

reflexions i comentaris sobre allò que a tal rei o a tal princesa li va succeir, sobre si el galió navegava cap a llevant o en direcció a ponent.

El tipus ideal de la bellesa camperola, sigui princesa, sigui porquera, té els cabells d'or; és rossa com les Mares de Déu dels nostres retaules dels segles XIVe i XVe; en la cançó, quan li manca seda broda del seu cabell. Ros, rossa, com a símbol de bellesa, té en moltes encontrades el veritable sentit de *fair anglès*. En la pedreria sobressurten les perles: la tia, pentinant i enjoiant la *Dama d'Aragó*, li posava

Cada cabell una perla | cada dit un anell d'or.

Dels vestits dels reis, de les princeses i de les grans dames, se'n solen nomenar les estofes a la moda en el temps en què la cançó fou dictada o adaptada. La indumentaria apareix vista, com tot, d'una manera popular, amb tocs de vegades ben precisos. La traidora jutgessa pregunta al seu espòs, al punt de la mort, si vol que prengui per marit *el del barret vermell o el de la capa verda*. Les feines de l'art del pagès se suposen sabudes, i sobretot a l'entrada d'algunes cançons es nota l'afició a matinejar:

Matinet me'n llevi jo | matinet a punta d'alba.

N'hi ha que comencen, com solien els trovadors en les seves obres (que de tan sabentes varen morir), saludant l'entrada del bon temps:

*Ara ve lo mes de maig, | regalada primavera,
les erbetes floriràn | i els arbres posaràn tendra.*

Quins eren els autors de les nostres cançons? Elles ens han estat trameses anònimes i àdhuc podríem dir que l'anonimat és condició precisa de la popularitat. El qui us parla no té neta la consciència d'haver intentat popularitzar la lletra d'una cançó, ben content de deixar-la anònima a provar fortuna. Alguna rara cançó acaba nomenant vagament el dictador: *El Pardal* va esser dictada *per un jove de la plana, Gentil Romà*; altres diuen ser-ho, humorísticament, *per un hereu que no té res de seu*. Però aquestes i altres cites no ens ensenyen res. És evident que la cançó popular és obra individual i no col·lectiva: l'obra del poeta, a força de generacions, és assimilada, refeta, alterada o modificada gradualment per la tradició oral. La producció individual s'ha d'emmotllar al gust dels il·letrats encarregats de transmetre-la per mitjà de la paraula i de la força màgica del cant; tant sols si agrada es popularitza, altrament està destinada a morir al bo de la florida sense arribar a donar fruit.

Respecte a l'originalitat dels temes de la nostra poesia popular i de la tradicional poc us en sabria dir. L'originalitat és una flor que no es pot collir sinó en poquíssims prats, és una flama amb què els deus il·luminen només algunes intel·ligències. El poeta, el geni, troba forma nova a idees velles, de vegades conscient i de vegades inconscientment. Per això els temes de les nostres cançons es retroben els mateixos en els pobles els més diversos. Les cançons, pel sol fet de ser-ho, prenen constantment volades, més ben dit, no paren mai de volar. Les comuniquen els pastors, els veremadors que van de l'Urgell al Camp de Tarragona, de l'Empordà a França, però, sobretot, els mariners quan van a pescar emprenent llargs viatges, de vegades a països llunyans, solcant el mar per les seves vies innumbrables.

Les mateixes condicions amb les quals he intentat caracteritzar la cançó catalana servirien per a caracteritzar els romancers de França, de Provença, del Piemont, de Castella. En quant a la forma, en la cançó d'aquelles terres els versos es regulen també pel mateix ritme i per la mateixa assonància. Respecte a la part interna es fa difícil fixar el país d'origen d'una cançó. *Els Estudiants de Tolosa* es retroba a Provença, d'on probablement ens ha vingut; *Els Tres tambors*, entre moltes altres, sembla originària de França. Quines deuen ésser les que, nascudes aquí, s'han trasplantat a altres terres? Manca estudiar-ho, però cada dia augmenten els elements de comprovació. Del romancer castellà en conservem un bon nombre de cançons novel·lesques, que nosaltres cantem i que els castellans ja no canten. Però, és que ells les cantaven o les recitaven? Ha succeït amb el romancer heroic i tradicional de Castella com amb la divulgació de la poesia acadèmica i savia pels cançoners, de tant llegir-les col·leccionades es va perdre l'afició a cantar les obres dels poetes doctes. El romancer castellà, un dels més rics que es coneixen, de tant ésser conegut en gran partida per plec impresos i per col·leccions des del segle XVIe, i de tant ésser estudiat sense parar, sembla com que el poble d'aquelles terres castellanès n'hagi perdut l'usatge. És un museu ple d'ocells de ric plumatge de magnífica coloraina que no poden refilar per estar corsecats.

El nostre poble ha operat lentament el treball d'adaptació de les cançons estrangeres; d'aquest treball encara ens en resten vestigis. Alguna versió de l'*Hostal de la Peira*, per exemple, presenta en rima els infinitius francesos en *e* i cert nombre de vocables; del romancer castellà ens en resten algunes versions plenes de mots estranys al nostre lèxic.

S'ha fet notar que, essent França el país de l'epopeia, és un fet notable que no hagi conservat en el seu romancer tradicional el rastre d'un sol dels seus heròis; res de Carlemany ni de Rotlan ni dels dotze pars, res del cicle carolingi ni del cicle arturià cavalleresc. En canvi, a Castella, cas extraordinari, es va produir la transmissió dels seus principals heròis de les cançons de gesta al romanç tradicional. A l'adaptar-se a casa nostra una partida del romancer de Castella, no s'hi ha trasplantat cap nom dels seus heròis. Nosaltres, que no tenim altre rastre d'epopeia que els nombrosos temes que ens conserven en prosa els nostres cronistes, cercaríem debades en el nostre cançoner tradicional els noms dels comtes de Barcelona ni dels reis d'Aragó ni elements de llurs empreses que tan detallades han estat en llibres històrics antics, no poètics.

En la nostra cançó propia hi trobarem ben expressat l'amor a la natura : les nostres muntanyes de Canigó, els ocells, el bon temps, el treball de la terra, apareixent-hi sovint el nom de viles, pobles i ciutats de la nostra terra, les comarques naturals, l'Urgell, l'Empordà, el Rosselló. Pot molt ben esser que l'aspecte dels personatges tingui flaire mig-eval, mes l'heròis més antic que surt és el Comte Arnau, que és una gran figura de llegenda, apareixent-se a conversar a la seva viuda en forma d'ànima en pena. Després, la inventiva popular salta de cop a les cançons històriques de fets de guerra, essent la més antiga relativament moderna, el cant memorable d'*Els Segadors*; i continúen i compareixen els veritables heròis populars, en Serrallonga, en Bach de Roda; i ve la seria inacabable de lladres, contrabandistes i trabucaires, que omplien de terror les pagesies catalanes, barrejats amb escenes amoroses : el Tocasson, el Cotiró, el Serraller, el Xama-neia, en Moreu, el Marxant. I aquesta poesia no para de produir-se, entre vulgar i popular, tan bon punt es verifica un fet extraordinari que fereixi la imaginació dels il·letrats : la guerra de la Independència, les dues guerres carlistes i els seus personatges sobressurtints, fins als fets més recents que molts hem pogut presenciar i que ens sembla estrany, la memoria ajudant, es divulguin amb tanta rapidesa. Sota aquest aspecte, resulta interessantíssim el cançoner del Calic publicat fa tot just dos anys en el BUTLLETÍ DEL CENTRE, per estudiar-hi la vena creadora dels dictadors populars; s'hi observa l'art del Xot i del Calic, entregant-se a la producció de cobles destinades a vulgaritzar-se, de fets que acaben de succeir, fets que a nosaltres no ens interessarien, però que comprenem que poden esser molt del gust de la gent que n'ha de constituir el públic. Hem de convenir que d'això a l'extensió de les cobles i peces de teatre no hi va sinó un pas.

Ah, si poguéssim contemplar, sense fugir de la realitat, la producció i el desenrotllament de la cançó catalana al través del temps! Els fets es van reproduint sempre i els homes són sempre iguals; la indumentaria és la que pot anar canviant. Tot ho domina la moda i ho ha dominat; les classes humils s'emmirallen en les altes i les segueixen; l'única força moderadora perquè els canvis no siguin tan rabents, és l'esperit tradicional. Imaginem-nos la primera vegada que va esser adaptada la cançó d'*Els Estudiants de Tolosa* o d'*Els Tres tambors*, la força de novitat que devien dur; com s'incorporà, prenent estat an el cabal de la cançó nacional catalana, la partida del romancer castellà, que els soldats allotjats i els impresos podien divulgar, portant uns temes frescos : de la mateixa manera que s'estenen avui en dia els aires i la lletra de les operetes, per moda.

La riquesa melòdica de la nostra cançó tradicional sembla que no pugui tenir parió. Des de les reposades estances d'*El Comte Arnau*, de *L'Estudiant de Vich*, de les *Muntanyes de Canigó* fins als alegres aires de ballet d'*El Pobre pagès* i de *L'Hereu Riera*, hi ha una gamma immensa de modulacions. Observant la música popular francesa la coneixem tot seguit per les seves cadències peculiars; les tonades galeses i les escoceses ens semblen tenir un aire de família. Deu succeir com amb les fesomies generals de les nacions : nosaltres sabrem distingir els inglesos dels alemanys, i entre els catalans ens fa l'efecte que posem una gran varietat de tipus ètnics; però ¿qui sab si, examinats des de fora, un aire de família ens priva de confondre amb els altres pobles? Així mateix deu passar amb les melodies populars catalanes : potser vistes des de fora es pot observar una tendència a dibuixar les frases musicals amb les quals el nostre poble manifesta una inclinació determinada.

S'ha d'estudiar la historia de la nostra cançó tradicional en el seu doble aspecte literari i melòdic. En el primer aspecte podríem rastrejar alguns indicis en les obres dels nostres trovadors, en les dances, estampides i pastorel·les, i totes les vegades que volien imitar els genres populars encara que traduïnt-los en rimes perfectes. Respecte a les melodies trovadoresques ens diu Joà Beck que són massa savies per esser populars, i que la llur ascendència directa és l'himnologia eclesiàstica. Tota divagació històrica sobre aquest punt ens portaria a disquisicions fora de lloc, però sí convé recordar que en obres literaries mig-ivals no es fa difícil veure enunciades cançons populars, i que tenim entès que existeix un manuscrit del segle *xvi*^e de caràcter cançonistic, que podria aclarir molts punts que resten a l'ombra.

És llei, en historia i en literatura, que no es mantenen gaires segles unes corrents que no vinguin influïdes per noves corrents que les refresquin, les alterin o les destrueixin. És probable que les nostres estimades cançons s'aniràn cantant menys a mesura que passi el temps i que vagin morint els vells que en posseeixen encara un gran tresor en els arxius misteriosos de la memoria, com moriren els tres jais dels quals us he parlat al començament.

Però la gran ciutat catalana, Barcelona, no solament les porta inventariades, sinó que les viu i li en remouen les entranyes. Els nostres músics més eminents, els mestres Morera, Millet, Nicolau, Vives, entre altres, s'han emprès fa anys la tasca d'ennobrir les admirables melodíes nacionals; els catalans que les escolten cantar en els grans concerts ens en sentim tots tresbalsats, i de vegades l'emoció ens fa espurnar els ulls.

Al camp es pot anar acabant la cançó tradicional catalana : la ciutat l'ha represa.

L'Oracionaire popular

(Continuació)

ORACIÓ QUE ES DIU AL SORTIR DE CASA AL DEMATÍ

A *tants* d'aquest mes (*el dia que sigui*)
 me'n vaig per aquest camí,
 els àngels m'acompanyen
 i els trenta tres de Nostre Senyor.
 Llops i cans, les dents serrades;
 lladres i traidors, les mans lligades;
 puguem pendre tan mal en aquesta nit (*o dia*)
 com va pendre el fill de Déu,
 en el ventre virginal de Maria Santíssima.

(Bacarisses.)

(Continuarà.)

Nova

LA MORT D'EN RAMÓN PICÓ I CAMPAMAR. — El dia 13 d'aquest mes, morí quasi sobtadament aquest delicat poeta, afectat als temes històrics amb tocs de la més gran inspiració, que ha deixat en tot un reduït bagatge literari. Entre aquest resten alguns discursos, que convindria aplegar, escrits en un estil excel·lent amb una llengua impecable.

Les seves poesies de més crit foren *Depressa*, *Ferran V* i *Bernat à Orms*. Entre els seus discursos són els millors els que llegí en el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA durant la seva presidència dels anys 1901 i 1902. A més dels discursos inaugurals, llegí un magnífic treball en la vetllada patronal de Sant Jordi i una necrologia d'En Francesc Übach i Vinyeta. En Picó, havent nascut en 1848, tenia al morir seixanta vuit anys. Descansi en pau!

Estació meteorològica de La Renclusa (Pireneus Centrals)

RESUM DE LA TEMPORADA D'ESTIU DE 1916 (17 juliol al 30 setembre)

	La Renclusa (2,125 m. s. m.)	Viella (965 m. s. m.)	Diferència
Temperatura mitja, a les vuit del matí	10°38	15°36	— 4°98
Temperatura màxima.	16°34	20°92	— 4°58
Temperatura mínima.	5°38	9°95	— 4°57
Dies de més alta temperatura (23, 26 i 28 d'agost)	24°	32°	— 8°
Dia de més baixa temperatura (21 de setembre)	— 5°	3°	— 8°
Dies serens 4°			
Dies emboirats, nuvolosos i coberts. 9			
Dies emboirats i plujosos, 26			} 35
Quantitat total d'aigua caiguda.	352'48 mm.	194'2 mm.	+ 158'28 mm.
Mitja diària d'aigua caiguda. . .	4'69 »	2'58 »	+ 2'11 »

NOTA. — Ha quedat finida la temporada al 30 de setembre de 1916, al retirar-se del Xalet-refugi la família Sayó, arrendataria del mateix, havent pres les anotacions amb tota cura.

DR. M. FAURA I SANS

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES D'OCTUBRE DE 1916

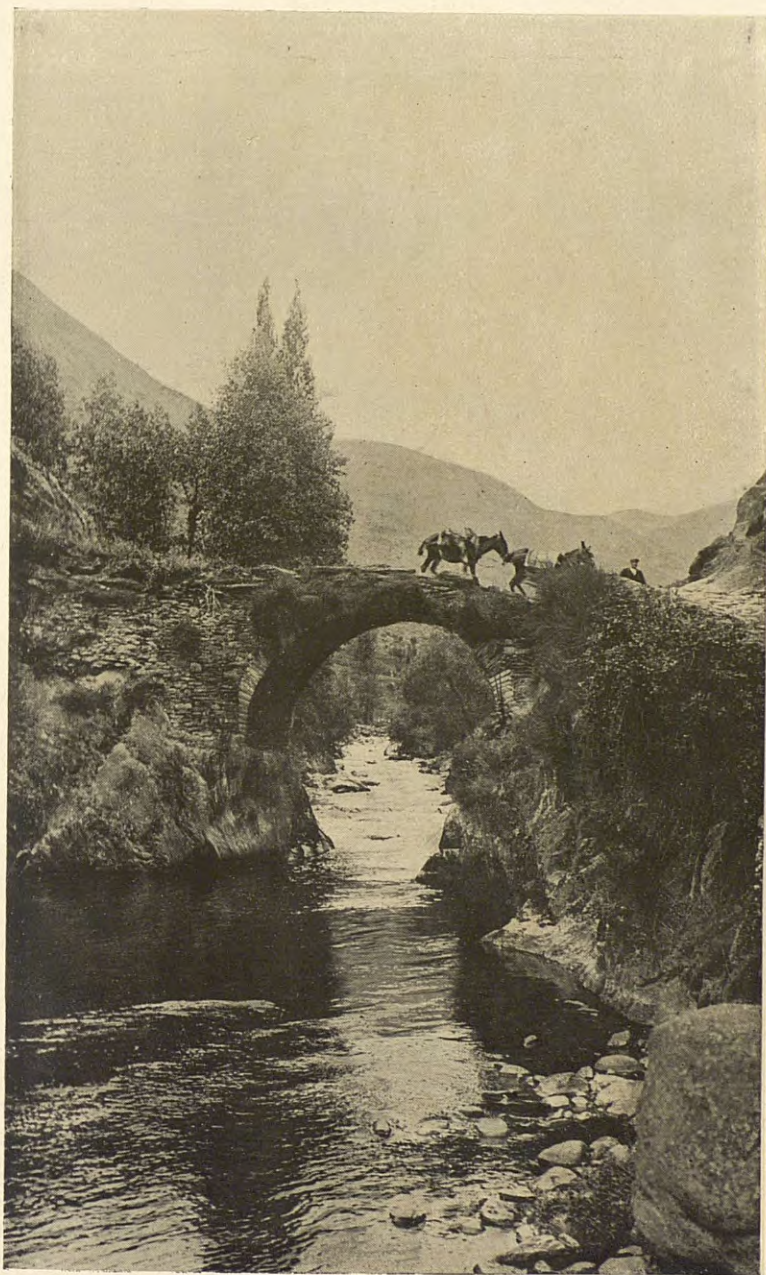
TEMPERATURES (A L'OMBRA)				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES A 0° I AL NIVELL DE LA MAR			
MITGES MENSUALS		MÀXIMA	MÍNIMA	MITGES MENSUALS			
8 MATÍ	4 TARDA	EN 24 HORES	EN 24 HORES	8 MATÍ	4 TARDA		
8'41	13'75	24° (dia 6) (mitja de 18'03)	-3° (dia 26) (mitja de 3'98)	769 ⁴	768 ⁵		
ESTAT DEL CEL				Dies serens . . . 16 8 m. 16 4 t.		Dies de pluja . . . 7	
				» nuvolosos . . . 5 » 7 »		» de boira . . . 6	
				» coberts . . . 10 » 8 »		» de rosada . . . 4	
						» de neu . . . 2	
HUMITAT RELATIVA		NÚVOLS		NUVOLOSITAT			
MITGES MENSUALS		CLASSE DOMINANT		MITGES MENSUALS			
8 MATÍ	4 TARDA	8 MATÍ	4 TARDA	8 MATÍ	4 TARDA		
79°	66°	BOIRA	CIRRUS	4'1	4'1		
				VENT			
TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 37'2 mm.				DIRECCIÓ DOMINANT		VELOCITAT : EN 24 HORES	
				8 MATÍ	4 TARDA	MITJA MENSUAL	
				CALMA	NE	9'420 kms.	

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Clixé d'Enric Vilasca

PLATGES DE SANT POL
COSTA DE LLEVANT

Clixé de Joaquim Morello.

PONT SOBRE'L NOGUERA PALLARESA

POREN (LLEIDA)